

ASKER OG BÆRUM TINGRETT

DOM

Avsagt: 24.03.2015 i Asker og Bærum tingrett, Sandvika
Saksnr.: 14-103302TVI-AHER/2
Dommer: Dommerfullmektig med Tone Bysting
alminnelig bemyndigelse
Saken gjelder: Krav om stansing av tiltak og erstatning etter naboloven

Bjørn George Johannesen

Advokat Audun Ludvig Bollerud

mot

Telenor Norge AS

Advokat Per Amund Uldalen

DOM

Saken gjelder krav om fjerning eller flytting av en basestasjon med hjemmel i naboloven.

Framstilling av saken

Telenor Norge AS, saksøkte, etablerte i 1999 en basestasjon for mobiltelefon signaler, og senere datatrafikk, i Vargveien 16 på Ulvøya i Oslo. Bjørn George Johannesen ervervet eiendommen i Vargveien 15 med en halvpart i 1986 og en halvpart i 1994, med den hensikt å oppføre en bolig der. Tomten hadde fra 1936 vært regulert til boligformål. Boligen ble oppført i 2004 og 2005. På 2000-tallet ble det montert en ny antenne i Vargveien 16 av typen UMTS, 3G, med en frekvens på 2100 MHz og en maksimaleffekt på 20 W. I oktober 2011 ble det samme sted montert en antenne av typen LTE, 4G, med en frekvens på 2600 MHz og en maksimaleffekt på 40 W. Hovedloben, antennenes senderetning, går rett gjennom Johannesens hus. En lobe kan illustreres som lyskjeglen fra en lommelykt. Basestasjonen i Vargveien 16 er retningsstyrt, og ikke en rundsender som stråler like mye i alle retninger. Basestasjonens sikkerhetssone, der hvor strålingen klart vil være skadelig, er 3,14 meter. Når det i det følgende snakkes om farlighet ved strålingen fra basestasjonen gjelder det ikke strålingen i sikkerhetssonen.

Basestasjonen ligger om lag 30 meter i luftlinje fra sydveggen på boligen i Vargveien 15. For å beskytte seg og sin familie mot strålingen, har Johannesen kledd sydveggen på huset sitt med metallplater. Videre er det lagt metallplater under taksteinen på taket, og vinduene på sydsiden er beskyttet med en film. Rundt terrassen er det satt opp en netting som hindrer stråling utendørs. Det er enighet om at tiltakene er effektive med tanke på reduksjon/hindring av stråling.

Anbefalte grenseverdier for langvarig menneskelig strålingseksponering fra Verdens helseorganisasjon, WHO, er:

GSM 900: 4,7W/m²

GSM 1800: 8,9 W/m²

UMTS (3G): 10 W/m²

LTE (4G): 10 W/m²

Grenseverdiene er fastsatt ut fra når strålingen fører til oppvarming av menneskelig vev med én grad celsius.

Telenor opererer med en selvpålagt grense om at stråling fra basestasjoner overalt innendørs skal være maksimalt 1 % av grenseverdi. Stråling kan både måles og beregnes. Hvor mye stråling som sendes ut fra en basestasjon avhenger av hvor mange enheter, eksempelvis mobiltelefoner, som kommuniserer med basestasjonen. Strålingen vil følgelig være større når det er mye trafikk, enn når det er liten bruk.

Telenor har beregnet at Vargveien 15 kan bli eksponert for inntil 0,1 W/m² stråling utomhus 7,5 meter over bakken og noe mindre innvendig. 5 meter over bakken er strålingen beregnet til 0,079 W/m². Det er lagt til grunn 36 meter fra antennene til husveggen. Dette er om samtlige antenner sender for fullt, altså en verstefalls-beregning. Telenor foretok målinger hos Johannesen 28. oktober 2011. Det ble målt ulike steder. Høyest verdi på sted der folk vil oppholde seg over lengre tid ble funnet i vinduet på kontoret med vinduet åpent. Her ble det målt 0,01 W/m², noe som tilsvarer 0,2 % av grenseverdi. Det er ukjent for retten om beskyttelsestiltakene var montert på dette tidspunktet. LTE (4G) var ikke i drift på tidspunktet for denne målingen.

Ingeniør Øivind Jensen har på oppdrag fra Johannesen beregnet maksimal stråling til 0,18 W/m² ved veggen nærmest basestasjonen. Partene er enige om at forskjellen i beregnede verdier skyldes ulike verdier lagt inn i regnestykkene. Det er enighet om utregningsmetoden. Beregninger gjort av Nasjonal kommunikasjonsmyndighet, tidligere Post- og teletilsynet, viser at maksimal stråling 40 meter fra antennene vil være 1,1 % av grenseverdi. 40 meter er avstanden til antennene målt fra kanten av verandaen der seksjonssjef Per Eirik Heimdal i Nasjonal kommunikasjonsmyndighet fikk fri sikt fra huset til antenne uten å være bak beskyttelsen installert av Johannesen. Fra samme sted målte Heimdal strålingen til å være 1,05 promille av grenseverdi. Målingen ble foretatt mandag 18. mars 2013 mellom kl. 13 og kl. 15. Inne i huset, bak Johannesens beskyttende tiltak, ble det målt 0,03 promille av grenseverdi.

Johannesen er av den oppfatning at det å oppholde seg i Vargveien 15 gjør at man blir utsatt for skadelig mengder stråling. Han har krevet basestasjonen fjernet eller flyttet. Telenor har avvist grunnlaget for og kravet om flytting. Saken var til behandling ved Bærum Forlikråd 11. april 2014, hvor saken ble innstilt. Johannesen tok ut stevning ved Asker og Bærum tingrett 18. juni 2014. Hovedforhandling i saken var berammet til 8. desember 2014, men ble utsatt da partene trengte mer tid til å avklare anførsler og bevis. Hovedforhandling ble avholdt i Asker og Bærum tingrett 17.-19. mars 2015.

Saksøkerens påstandsgrunnlag

Johannesen har anført at Telenors basestasjon i Vargveien 16 på Ulvøya er i strid med naboloven § 2. Strålingen fra basestasjonen medfører urimelig ulempe på eiendommen Vargveien 15, hvor Johannesen bor. Det er ennå ikke med sikkerhet fastslått hvor skadelig stråling fra basestasjoner er, men det foreligger store mengder forskning som viser at denne typen stråling i de mengdene det her er snakk om fører til økt risiko for helseskader slik som eksempelvis ulike typer kreft og endringer i arvestoffet, DNA. Strålingen fra basestasjonen utgjør en fare for Johannesen og hans familie når de oppholder seg i sitt eget hjem. Vilåret om urimelig ulempe er dermed oppfylt. Strålingen fra basestasjonen medfører også en krenkelse av EMK artikkel 8 og EMKs tilleggsprotokoll av 20. mars 1952 artikkel 1, jf. menneskerettighetsloven § 2. Det kan ikke legges til grunn en tolkning

av nabolovens § 2 som bidrar til en krenkelse av de menneskerettighetene som følger av konvensjonen.

Etter naboloven § 2 tredje ledd skal det i vurderingen av om det foreligger urimelig skade eller ulempe ses hen til det som er forventet og vanlig på stedet. Den virksomhet som i dag drives på naboeiendommen er å anse som en ny virksomhet, etablert i tid etter at Johannesen kjøpte eiendommen i 1986. Johannesen anerkjenner at en normal utvikling i samfunnet, teknologi og produksjonsmetoder i en viss grad må tåles. Det kan imidlertid ikke anses påregnelig at den teknologiske utviklingen skal føre med seg mer negative virkninger. Snarere tvert i mot er det en alminnelig forventning til den teknologiske utvikling, at den skal medføre en reduksjon i miljømessige og helsemessige farer. Det vises her blant annet til Grunnloven § 112.

Det følger av rettspraksis at radikale endringer ikke må tåles. Den av Telenor beregnede maksimale strålingen utomhus er i dag opp til 0,1 W/m². Til sammenligning avgir en påslått mikrobølgeovn omtrent 0,2 W/m² stråling målt rett på utsiden av døren. Signal «på gata» i Oslo er, etter Telenors egne tall, 0,0006 til 0,003 W/m². Dette viser tydelig at den økningen av stråling som saksøkers eiendom kan bli utsatt for med dagens senderplasseringer, er radikal i forhold til den strålingen som andre ellers blir eksponert for. Til dette kommer at LTE 2600-senderen (4G), som ble satt i drift i 2012, kan stå for nærmere 85 % av den totale strålingen mot Vargveien 15. Denne senderen representerer en radikal endring i mengden av stråling og kan derfor ikke i noe tilfelle være å anse som ventelig for saksøker. Det vises også til at hovedlobene, senderretningen, går rett igjennom Johannesens hus.

Med hjemmel i nabolovens § 10 kreves basestasjonen fjernet eller flyttet. Det vil hverken være teknisk umulig eller økonomisk byrdefullt for Telenor å fjerne eller flytte basestasjonen som befinner seg i Vargveien 16. Andre leverandører av mobilnettverk klarer seg uten basestasjon på Ulvøya.

Johannesen krever erstatning i medhold av naboloven § 9. Det foreligger et økonomisk tap på hans hånd i form av en reduksjon i eiendommens verdi, som et resultat av strålingen fra basestasjonen. Den uvanlige mengden stråling mot eiendommen vil utløse en opplysningsplikt ved salg, som høyst sannsynlig vil slå ut negativt med tanke på kjøpesum. Som en konsekvens av nivået av stråling mot eiendommen, og at Telenor har nektet å flytte basestasjonen, har Johannesen selv satt i verk tiltak for å begrense strålingen inn i huset. Han har lagt ned en betydelig mengde egeninnsats i dette arbeidet. Arbeid, materialer og spesialverktøy er samlet estimert til 145 000 kroner. I tillegg til disse kostnadene kommer kostnader i forbindelse med å fjerne platene når tiltaket er stanset. Disse kostnadene er estimert til 50 000 kroner. Midlertidig strålingsdempende tiltak er også utført på terrasse, veranda og vinduer mot basestasjonen. Kostnadene knyttet til disse tiltakene utgjør 30 000 kroner.

Det foreligger ansvarsgrunnlag og årsakssammenheng ettersom Telenor er ansvarlig for basestasjonen som er plassert i Vargveien 16. Enhver installasjon og bruk av strålekilder skal være forsvarlig, jf. strålevernloven § 5 første ledd, første punktum. Etter strålevernforskriften § 34, jf § 2, medfører en hver besittelse, installasjon og bruk av strålekilder en plikt til å holde all eksponering av mennesker for ikke-ioniserende stråling så lav som praktisk mulig. Det vil bli anført at dette forsvarlighetsprinsippet ikke er fulgt. Telenor har ikke i tilstrekkelig grad satt seg inn i konsekvensene av den teknologien og de operasjonene som selskapet er ansvarlig for, herunder ikke implementert en føre var-strategi som oppfyller kravet til forsvarlighet.

Saksøkerens påstand

1. Telenor Norge AS dømmes til å fjerne/flytte basestasjonen i Vargveien 16 på Ulvøya.
2. Telenor Norge AS dømmes til å betale Bjørn G. Johannesen erstatning begrenset oppad til kroner 225 000.
3. Telenor Norge AS dømmes til å betale sakens omkostninger.

Saksøktes påstandsgrunnlag

Telenor bestrider at basestasjonen på Ulvøya er i strid med naboloven § 2. Det foreligger ikke naborettslige skader eller ulemper. Eventuelle skader eller ulemper er uansett ikke unødige eller urimelige.

Johannesen blir ikke utsatt for stråling som utgjør noen fare eller for øvrig overskrider de alminnelige risiki som er vanlig i samfunnet. Strålingen fra basestasjonen ligger godt innenfor tillatte grenseverdier, og basestasjonen avgir ikke mer stråling enn det nødvendige. Basestasjonen er i samsvar med alle offentligrettslige krav, herunder regelverket for strålevern. Basestasjon for mobiltelefonsignaler og datatrafikk er påregnelig i bebygde strøk. Basestasjonen ble dessuten etablert allerede i 1999. Det er nødvendig at Telenor har basestasjon i området, og det er en adekvat faglig begrunnelse for plasseringen. Basestasjonen sørger for signaldekning på en del av Ulvøya, samt bidrar til tilfredsstillende kapasitet i området rundt sammen med basestasjonene på Bekkelaget og Malmøya.

De øvrige vilkår for retting etter naboloven § 10 eller erstatning etter § 9 er heller ikke oppfylt. Kravet om forholdsmessighet for rettingskravet er ikke oppfylt, jf. naboloven § 10 annet ledd. Rettingskravet må vurderes i lys av at strålingen fra basestasjonen uansett må anses som svært beskjeden. Flytting av basestasjonen vil få ringvirkninger for Telenors mobilnett. Telenor har ikke alternative plasseringer for en basestasjon som skal dekke/bidra med kapasitet slik basestasjonen på Ulvøya nå gjør.

Subsidiært har Telenor anført at erstatningskravet ikke er dokumentert eller underbygget. Det foreligger ingen dokumentasjon for kostnadene, heller ikke for innkjøp av materialer. Kravet til påregnelig årsakssammenheng mellom anført tap og skade er heller ikke oppfylt. Det bestrides også at verdien av saksøkers eiendom kan ha blitt redusert og at de tiltak som er utført kan anses som nødvendige. Erstatningskravet er dessuten foreldet, jf foreldelsesloven § 9.

Saksøktes påstand

1. Telenor Norge AS frifinnes.
2. Telenor Norge AS tilkjennes sakens omkostninger.

Rettenns vurdering

Det sentrale spørsmålet i søksmålet er om Telenors basestasjon i Vargveien 16 på Ulvøya medfører urimelig ulempe på eiendommen Vargveien 15, og dermed kan kreves fjernet etter naboloven § 2 jf § 10. Videre har Johannesen krevet at Telenor dekker kostnadene hans forbundet med å skjerme huset mot stråling, samt kostnadene for demontering av dette etter at basestasjonen er fjernet.

Naboloven § 2 lyder:

"Ingen må ha, gjera eller setja i verk noko som urimeleg eller uturvande er til skade eller ulempe på granneeigedommen. Inn under ulempe går òg at noko må reknast for farleg.

I avgjerda om noko er urimeleg eller uturvande, skal det leggjast vekt på kva som er teknisk og økonomisk mogeleg å gjera for å hindra eller avgrensa skaden eller ulempa. Det skal jamvel takast omsyn til naturmangfaldet på staden.

I avgjerda om noko er urimeleg, skal det vidare leggjast vekt på om det er venteleg etter tilhøva på staden og om det er verre enn det som plar fylgja av vanlege bruks- eller driftsmåtar på slike stader.

Jamvel om noko er venteleg eller vanleg etter tredje stykket, kan det reknast som urimeleg så langt som det fører til ei monaleg forverring av brukstilhøva som berre eller i særleg grad råkar ein avgrensa krins av personar."

Spørsmålet retten må tas stilling til er om strålingen fra basestasjonen i Vargveien 16 innebærer en fare for helseskader, altså en urimelig ulempe, for dem som oppholder seg på eiendommen Vargveien 15. Slike helseskader og faren for disse ligger utenfor det den jevne borger har kompetanse til å vurdere. Det er nødvendig for retten å bruke resultater fra forskning utført av kompetente forskere som grunnlag for denne vurderingen. Både i Norge og resten av verden finnes det ulike forskermiljø med ulike og motstridende oppfatning av farene for helseskader ved eksponering for stråling fra basestasjoner. Partene i saken støtter seg til hvert sitt forskermiljø.

Begge de to fagmiljøene er enige om at slik stråling kan føre til termiske skader, det vil si oppvarming av kroppsvev. Når oppvarming skjer avhenger av hvilken eksponering man blir utsatt for. Det er når oppvarming av vev med én grad inntre som utgjør grunnlaget for grenseverdiene fra Verdens helseorganisasjon. Partene er enige om at man i og utenfor Johannesens bolig ikke er i nærheten av eksponering i en slik grad som er nødvendig for oppvarming av kroppsvev. Retten går derfor ikke inn på detaljene omkring når det vil inntre.

Partene er uenige om hvorvidt det er påvist at stråling i det omfanget som skjer eller kan skje fra basestasjonen på Ulvøya og inn på Johannesens eiendom kan føre til risiko for biologiske skader. Biologiske skader er andre skader eller reaksjoner på mennesker enn oppvarming av vev. Kreft og påvirkning av arvestoff, DNA, er typiske eksempel på biologisk skade. Retten må følgelig vurdere om det er sannsynliggjort at det foreligger fare for slike skader som følge av stråling fra basestasjon i Vargveien 15.

Johannesen har anført at det her må legges til grunn en omvendt bevisbyrde, slik som i miljøretten. Det kan ikke være slik at det er den faren går ut over som skal bevise den, når det gjelder forhold samfunnet foreløpig ikke har fullstendig oversikt over. Retten finner ikke juridisk grunnlag for å anvende en slik omvendt bevisbyrde på dette spørsmålet.

Johannesen har vist til "BioInitiative report 2012", som er en rapport som sammenfatter, etter det opplyste for retten, 50 000 forskingsarbeid som konkluderte med at stråling av den typen det her er snakk om utgjør en helserisiko og kan føre til mange typer skader og sykdommer. Kreft og skader på arvestoffet ble trukket frem. Generalsekretær i organisasjonen Folket strålevern Sissel Halmøy og forsker Sven Olof Johansson fra Karolinska instituttet i Stockholm forklarte seg om helseskader som kan påføres ved denne typen stråling og viste til "BioInitiative report 2012". Halmøy fremhevet også at det her er snakk om langtidsvirkninger av lave stråledoser, slik at vi ennå ikke har oversikt over hvilke skader som kan oppstå. De forklarte videre at Verdens helseorganisasjon har klassifisert den strålingen det her er snakk om i kategori 2B, mulig kreftfremkallende. Retten bemerker at kategori 1 er kreftfremkallende, 2A er sannsynligvis kreftfremkallende, 2B er mulig kreftfremkallende, 3 er ikke klassifiserbart og 4 er ikke kreftfremkallende. I kategori 4 finnes det etter det opplyste kun ett stoff.

Telenor har avvist at det foreligger fare for helseskader ved stråling fra basestasjoner. Lars Klæboe er forsker hos Statens strålevern og sitter i en ekspertgruppe som på vegne av svenske myndigheter vurderer all forskning på dette feltet. All publisert forskning på helseeffektene av denne typen stråling blir vurdert av ekspertgruppen. Klæboe forklarte at det ikke er funnet forskning som viser at slik stråling medfører biologiske skader på mennesker. Forskningen sammenfattet i "BioInitiative report 2012" har i følge ekspertgruppen og den delen av det vitenskapelige miljøet som deler ekspertgruppen syn så store svakheter at resultatene ikke kan brukes. Et typisk eksempel på at de vitenskapelige

reglene ikke er fulgt er at den anvendte metoden ikke er beskrevet. Det medfører at forsøkene ikke lar seg gjenskape eller utføre om igjen. Ekspertgruppen sorterer forskningen på bakgrunn av kvalitet og ikke på bakgrunn av resultat. Videre forklarte Klæboe at ingen europeiske myndigheter legger "BioInitiative report 2012" til grunn for sitt strålevernarbeid.

Rådgiver på strålingsfeltet i Telenor ASA Stein Erik Paulsen forklarte at Telenor-konsernet jobber ut fra samme forskningen som Klæboe viste til i forhold til strålefare. For å være føre var og på den sikre siden har Telenor pålagt seg selv en øvre grense for stråling på 1 % av grenseverdi overalt innendørs. Telenors basestasjoner sender heller ikke med sterkere signaler enn det som er nødvendig for å oppnå ønsket dekning, herunder signalstyrke og kapasitet. Paulsen forklarte videre at strålingen fra egen mobil er den sterkeste strålekilden på dette feltet. En mobiltelefon kan sende ut 1000 ganger kraftigere stråling enn en basestasjon. Videre forklarte han at kort avstand til basestasjonen gir lavere stråling. Strålingen mellom en mobiltelefon og en basestasjon er aldri kraftigere enn nødvendig. Det kan sammenlignes med at mennesker ikke snakker eller roper høyere til hverandre enn det som skal til for at mottageren hører oss.

På denne bakgrunn har retten kommet til at det ikke er sannsynliggjort at basestasjonen i Vargveien 16 sender ut stråling som kan medføre risiko for helseskader inn på eiendommen i Vargveien 15. Retten finner ikke å kunne legge vekt på forskningen Johannesen har vist til. Dette skyldes de vitenskapelige svakhetene Klæboe har påpekt, og som har medført at forskningen ikke har blitt anerkjent av ekspertgruppen. Forskningen som ekspertgruppen har funnet kvalitetsmessig tilfredsstillende viser ingen sammenheng mellom stråling fra basestasjoner innenfor grenseverdiene og faren for helseskader. Retten har videre tatt med i vurderingen at det ikke har fremkommet tilsvarende metodekritikk eller annen kritikk mot den forskningen ekspertgruppen har anerkjent. Kritikken som Halmøy og Johansson forklarte seg om fra forskermiljøet bak "BioInitiative report 2012" går på at ekspertkomiteen og den delen av forskningsmiljøet så bort fra forskningen "BioInitiative report 2012" bygget på.

Grunnvilkåret for krav om fjerning av tiltak på naboeiendom er etter rettens oppfatning ikke til stede. Retten finner det derfor ikke nødvendig å drøfte de øvrige vilkårene i naboloven og anførselene om at det er unødvendig for Telenor å ha basestasjon i Vargveien 16 på Ulvøya. Telenor blir etter dette å frifinne for kravet om fjerning eller flytting av basestasjonen og kravet om erstatning.

Sakskostnader

Telenor Norge AS har etter dette vunnet saken fullt ut og skal etter tvisteloven § 20-2 første og annet ledd tilkjennes sakskostnader. Retten finner ikke grunnlag for å gjøre unntak etter bestemmelsens tredje ledd. Etter rettens vurdering er ingen av de alternative

vilkårene i bokstav a-c oppfylt. Retten kan heller ikke se at det foreligger andre tungtveiende grunner som gjør at kostnadsansvaret skal lempes.

I kostnadsoppgave fra advokat Uldalen er det krevet 417 592 kroner, delt opp i henhold til tvisteloven § 20-5. Av kravet utgjør salærkostnader 402 500 kroner eksklusive merverdiavgift. Det er ikke reist innsigelser mot omkostningsoppgaven, og denne legges til grunn.

DOMSSLUTNING

1. Telenor Norge AS frifinnes.
2. Bjørn George Johannesen dømmes til innen to uker å erstatte Telenor Norge AS sakens omkostninger med 417 592 kroner.

Retten hevet

Rettledning om ankeadgangen i sivile saker vedlegges.

Rett kopi bekreftes

Rettledning om ankeadgangen i sivile saker

Reglene i tvisteloven kapitler 29 og 30 om anke til lagmannsretten og Høyesterett regulerer den adgangen partene har til å få avgjørelser overprøvd av høyere domstol. Tvisteloven har noe ulike regler for anke over dommer, anke over kjennelser og anke over beslutninger.

Ankefristen er én måned fra den dagen avgjørelsen ble forkynt eller meddelt, hvis ikke noe annet er uttrykkelig bestemt av retten. Ankefristen avbrytes av rettsferien. Rettsferie er følgende: Rettsferiene varer fra og med siste lørdag før palmesøndag til og med annen påskedag, fra og med 1. juli til og med 15. august og fra og med 24. desember til og med 3. januar, jf. domstolloven § 140.

Den som anker må betale behandlingsgebyr. Den domstolen som har avsagt avgjørelsen kan gi nærmere opplysning om størrelsen på gebyret og hvordan det skal betales.

Anke til lagmannsretten over dom i tingretten

Lagmannsretten er ankeinstans for tingrettens avgjørelser. En dom fra tingretten kan ankes på grunn av feil i bedømmelsen av faktiske forhold, rettsanvendelsen, eller den saksbehandlingen som ligger til grunn for avgjørelsen.

Tvisteloven oppstiller visse begrensninger i ankeadgangen. Anke over dom i sak om formuesverdi tas ikke under behandling uten samtykke fra lagmannsretten hvis verdien av ankegjensstanden er under 125 000 kroner. Ved vurderingen av om samtykke skal gis skal det blant annet tas hensyn til sakens karakter, partenes behov for overprøving, og om det synes å være svakheter ved den avgjørelsen som er anket eller ved behandlingen av saken.

I tillegg kan anke – uavhengig av verdien av ankegjensstanden – nektes fremmet når lagmannsretten finner det klart at anken ikke vil føre fram. Slik nekting kan begrenses til enkelte krav eller enkelte ankegrunner.

Anke framsettes ved skriftlig ankeerklæring til den tingretten som har avsagt avgjørelsen. Selvprosederende parter kan inngi anke muntlig ved personlig oppmøte i tingretten. Retten kan tillate at også prosessfullmektiger som ikke er advokater inngir muntlig anke.

I ankeerklæringen skal det særlig påpekes hva som bestrides i den avgjørelsen som ankes, og hva som i tilfelle er ny faktisk eller rettslig begrunnelse eller nye bevis.

Ankeerklæringen skal angi:

- ankeinstansen
- navn og adresse på parter, stedfortredere og prosessfullmektiger
- hvilken avgjørelse som ankes
- om anken gjelder hele avgjørelsen eller bare deler av den
- det krav ankesaken gjelder, og en påstand som angir det resultatet den ankende parten krever
- de feilene som gjøres gjeldende ved den avgjørelsen som ankes
- den faktiske og rettslige begrunnelse for at det foreligger feil
- de bevisene som vil bli ført
- grunnlaget for at retten kan behandle anken dersom det har vært tvil om det
- den ankende parts syn på den videre behandlingen av anken

Anke over dom avgjøres normalt ved dom etter muntlig forhandling i lagmannsretten. Ankebehandlingen skal konsentreres om de delene av tingrettens avgjørelse som er omtvistet og tvilsomme når saken står for lagmannsretten.

Anke til lagmannsretten over kjennelser og beslutninger i tingretten

Som hovedregel kan en *kjennelse* ankes på grunn av feil i bevisbedømmelsen, rettsanvendelsen eller saksbehandlingen. Men dersom kjennelsen gjelder en saksbehandlingsavgjørelse som etter loven skal treffes etter et skjønn over hensiktsmessig og forsvarlig behandling, kan avgjørelsen for den skjønnsmessige avveiningen bare angripes på det grunnlaget at avgjørelsen er uforsvarlig eller klart urimelig.

En *beslutning* kan bare ankes på det grunnlaget at retten har bygd på en uriktig generell lovforståelse av hvilke avgjørelser retten kan treffe etter den anvendte bestemmelsen, eller på at avgjørelsen er åpenbart uforsvarlig eller urimelig.

Kravene til innholdet i ankeerklæringen er som hovedregel som for anke over dommer.

Etter at tingretten har avgjort saken ved dom, kan tingrettens avgjørelser over saksbehandlingen ikke ankes særskilt. I et slikt tilfelle kan dommen isteden ankes på grunnlag av feil i saksbehandlingen.

Anke over kjennelser og beslutninger settes fram for den tingretten som har avsagt avgjørelsen. Anke over kjennelser og beslutninger avgjøres normalt ved kjennelse etter ren skriftlig behandling i lagmannsretten.

Anke til Høyesterett

Høyesterett er ankeinstans for lagmannsrettens avgjørelser.

Anke til Høyesterett over *dommer* krever alltid samtykke fra Høyesteretts ankeutvalg. Slikt samtykke skal bare gis når anken gjelder spørsmål som har betydning utenfor den foreliggende saken, eller det av andre grunner er særlig viktig å få saken behandlet av Høyesterett. – Anke over dommer avgjøres normalt etter muntlig forhandling.

Høyesteretts ankeutvalg kan nekte å ta til behandling anker over *kjennelser og beslutninger* dersom de ikke reiser spørsmål av betydning utenfor den foreliggende saken, og heller ikke andre hensyn taler for at anken bør prøves, eller den i det vesentlige reiser omfattende bevisspørsmål.

Når en anke over kjennelser og beslutninger i tingretten er avgjort ved kjennelse i lagmannsretten, kan avgjørelsen som hovedregel ikke ankes videre til Høyesterett.

Anke over lagmannsrettens kjennelse og beslutninger avgjøres normalt etter skriftlig behandling i Høyesteretts ankeutvalg.